

УДК 82-94(477):321.01:342.1-05

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.spec.02>

ДЕРЖАВНИЦЬКО-ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО: ЧИТАЮЧИ РОМАН «ДІТИ ЯФЕТА» ІВАНА КОРСАКА

Дем'янюк Олександр,

доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
ORCID ID: 0000-0002-0034-5768

Волинський письменник Іван Феодосійович Корсак нараховує у своїй творчій спадщині кілька десятків історичних портретів, присвячених знаковим особам як в українській, так і світовій історії, культурі, науці, техніці. Кілька творів – художні життєписи учасників Української революції 1917–1921 років.

Серед цих романів вигідно виокремлюється «Діти Яфета» (Київ : Ярославів Вал, 2010), на сторінках якого І. Корсак описує становлення особистості В'ячеслава Казимировича Липинського, вписуючи його політичне зростання в тло подій Української революції.

Наукова, публіцистична та літературна спадщина В. Липинського в новітніх дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених посідає гідне місце. Його політичні погляди стали вагомим надбанням української державницької думки першої чверті ХХ ст., адже саме йому вдалося сформулювати основні складники українського національного консерватизму, обґрунтувати історичний фундамент гетьманської влади. Водночас В. Липинський – забутий, викинутий із наукового дискурсу радянськими істориками, які заангажовано трактували військово-політичні події сторічної давнини.

Із цього погляду роман І. Корсака «Діти Яфета» постає синтезом роздумів, оцінок, паралелей, пошуку місця особистості В. Липинського в державницькому дискурсі 20-х років ХХ ст. Роман-дослідження, роман-роздум, роман-застереження письменник побудував на значній роботі з документами й працями В. Липинського, на синтезі важливих віх життя головного героя твору, значенні другорядних персонажів, важливості сказаного, усвідомлення недоказаного.

Зі сторінок роману помітно, як упродовж військово-політичних подій 1917 р. В. Липинський у своїх політичних поглядах починає щоразу більше тяжіти до монархічної форми правління, обмеженої демократичними інституціями. Така позиція політика ґрунтувалася на сприйнятті тогочасних суспільно-політичних подій, які межували з анархією та занепадом державницької ідеї, як таких, що потребують сильного державницького управління.

Іван Корсак чітко визначив політичні орієнтири В. Липинського у довоєнний період, у часі Першої світової війни, під час доби українського державотворення, встановив їх зрілість в еміграційний період життя політика. З-поміж іншого, рефреном твору стає драма головного героя – він поступово став чужим і незрозумілим для своїх, водночас не став своїм для тих, кого вважав своїми.

Ключові слова: В'ячеслав Липинський, Іван Корсак, «Діти Яфета», Українська революція, військово-політична історія.

Demianiuk Oleksandr. State and Political Formation of Vyacheslav Lypynsky: Reading the Ivan Korsak's Novel «Children of Japheth»

In the creative heritage of Volynian writer Ivan Feodosiiovych Korsak, there are several dozens of historical portraits dedicated to famous people of both Ukrainian and world history, culture, science, and technology. Several of them constitute artistic biographies of the participants of the 1917–1921 Ukrainian revolution.

Among these novels, «Children of Japheth» (Kyiv: Yaroslaviv Val, 2010) stands out. On the pages of this novel I. Korsak describes the formation of Viacheslav Kazymyrovych Lypynskyi's personality by introducing Lypynskyi's political growth through the lenses of the background of the Ukrainian Revolution events.

V. Lypynskyi's scientific, journalistic and literary heritage has taken a significant place in the latest research of domestic and foreign scientists. His political views became a significant asset of Ukrainian state thought in the first quarter of the XX century. It was he who managed to formulate the main components of Ukrainian national conservatism and to substantiate the historical foundation of the hetman's power. At the same time, V. Lypynsky was forgotten and thrown out from the scientific discourse by Soviet historians, who biasedly interpreted the military-political events from centuries ago.

From this perspective, I. Korsak's novel «Children of Japheth» is a synthesis of reflections, assessments, parallels, and attempts to find the place of V. Lypynskyi's personality in the state discourse of the 1920's. The referred research, reflection, and warning novel was built by the author based on significant work with documents and works of V. Lypynskyi and the synthesis of important milestones in the life of the main hero of the novel, while also paying due regard to the importance of minor characters, the significance of what is said as well as awareness of the yet unsaid.

It is noticeable from the pages of the novel how, during the military-political events of 1917, V. Lypynskyi's political views began to gravitate more and more towards the monarchy with the limits imposed by democratic institutions. This

position was based on the perception that the then contemporary socio-political events, which bordered with anarchy and the decline of the state idea, required strong state governance.

Ivan Korsak clearly defined V. Lypynskyi's political orientations in the pre-war period, during the First World War as well as during the era of the Ukrainian state-building, and established their maturity in the emigration period of the politician's life. Among other things, the refrain of the novel is the drama of the main hero – he gradually became alien and incomprehensible person in the eyes of his companions, while not becoming one of those to whom he though he belongs.

Key words: *Viacheslav Lypynskyi, Ivan Korsak, «Children of Japheth» («Dity Yafeta»), Ukrainian Revolution, military-political history.*

Особистість В'ячеслава Казимировича Липинського, його наукова, публіцистична та літературна спадщина в новітніх дослідженнях доби Української революції 1917–1921 рр. посіла гідне місце. Його політичні погляди стали вагомим надбанням української державницької думки першої чверті ХХ ст., адже саме йому вдалося сформулювати основні складники українського національного консерватизму, обґрунтувати історичний фундамент гетьманської влади. І саме він був забутий, викинутий із наукового дискурсу радянськими істориками, які заангажовано трактували військово-політичні події 1914–1923 рр. Відомий український письменник і книговидавець Михайло Слабошпицький писав у 2010 р.: «Коли я думаю про В'ячеслава Липинського, то уявляється: так, його мали викреслити з нашої історії, заборонити навіть право на безневинну згадку його імені, щоб аніякого відлуння те ім'я не викликало аніде в українському світі» [11, с. 79]. Тому-то так важко ім'я В'ячеслава Липинського поверталось в Україну, пізнавалося його земляками.

В останні десятиріччя до постаті В'ячеслава Липинського зверталася низка дослідників. Серед них на особливу увагу заслуговують праці Юрія Терещенка та Тетяни Осташко, присвячені різним сторінкам життя та діяльності політика. Завдяки їхнім старанням упродовж 2010–2017 рр. у видавництві «Темпора» з'явилося п'ять томів наукового збірника «В'ячеслав Липинський та його доба» [2]. Цій особистості присвячено роман Івана Феодосійовича Корсака «Діти Яфета» (Ярославів Вал, 2010) [6].

Проблемам державницько-політичного становлення В'ячеслава Липинського, формуванню україноцентричного світогляду політика, які вирішуються на сторінках роману Івана Феодосійовича Корсака, присвячене це дослідження.

Загалом «Діти Яфета» – роман-дослідження, роман-роздум, роман-застереження побудовано на значній роботі з документами й працями В'ячеслава Липинського, на синтезі важливих віх життя головного героя твору, значенні другорядних персонажів. На думку польського історика, професора Євгеніуша Вільковського, «основою цих міркувань автора роману стали життєвий шлях та ідейна спадщина В'ячеслава Липинського на тлі новітньої історії України» [1]. На жаль, одним із мотивів, який чітко звучить у романі І. Корсака, такий: «Липинський же став остаточно чужим серед своїх і – дуже часто – чужим поміж тих, кого назвав своїми» [11, с. 84].

Розпочинаючи розмову про національні й політичні орієнтири В. Липинського, зазначимо, що він не відразу став проповідником консервативної течії українського державницького руху. Зростаючи в польській родині, малолітній Вацлав не міг одержати належного українського виховання, ознайомитися з надбаннями української культури. Згодом, перебуваючи в київському учнівському гімназійному середовищі, відбулося становлення В. Липинського як громадянина та усвідомлення себе українцем. Там він потрапив в українське оточення, брав участь у зустрічах прогресивної української молоді в домі Марії Требінської, підтримував тісні контакти з К. Квіткою, Б. Рильським, В. Матюшенком [7, с. 59].

Іван Корсак, пишучи про період навчання В. Липинського в Києві, загострює увагу на громадянській позиції сором'язливого юнака, висловлений на крайовому з'їзді шкільних корпорацій Правобережжя: «– Гадаю, нам слід створити одну спільну корпорацію римо-католиків і православних, – В'ячеслав окинув запитальним поглядом неспокійний зал. – І діяти вона має на ґрунті української територіальної приналежності» [6, с. 10].

У суспільно-політичних умовах початку ХХ ст., коли українські землі все ще перебували в складі Російської імперії, а більшість сфер суспільного життя українців потерпали від царського гніту, майбутній державний діяч розглядав питання повернення в Україну його еліти. Майбутня українська еліта мала стати не лише державною, а й національною, з високим ступенем самосвідомості та самокультури, здатною акумулювати й поширювати свої переконання в суспільстві.

Щодо В. Липинського, то Е. Вільковський уважав, що «польський шляхтич із Затурців, що на Волині, учень краківських консерваторів початку ХХ століття, послідовний латинник, у якийсь момент свого життя відчув себе українцем. Відтоді усю свою громадську діяльність він присвятив ідеї української незалежності» [1].

У контексті свого бачення майбутньої політичної конфігурації українського суспільства В. Липинський працював над залученням до українських державницьких справ ополяченої та польської шляхти. Ще в 1909 р. В. Липинський у Кракові видрукував книгу «Шляхта на Україні: її участь у житті українського народу на тлі його історії» [12], де закликав місцеву шляхту визначитися зі своїм місцем у політичних процесах. Це про неї міністр закордонних справ доби Гетьманату П. Скоропадського Дмитро Дорошенко говорив, що «ця книжка наробила великого розголосу: поляки її скуповували по книгарнях і нищили» [5, с. 140]. Утім, висловлена В. Липинським позиція не знайшла широкого визнання та підтримки в поміщицьких колах, представники яких так і не стали у своїй політичній свідомості українськими.

Цікаво, що з Д. Дорошенком В. Липинський спочатку мав поверхневе знайомство, аж допоки не запросив того на з'їзд українців польської культури, який зібрався в Києві. Після закінчення з'їзду між ними відбулася предметна розмова, яка виявила спільність поглядів, визначила дружньо-партнерські відносини на майбутні роки: «Липинський, який сидів поряд із Дорошенком, розказував, як непросто провадити просвітянські справи у його рідних Затурцях, а Дорошенко й собі розказав, як... не став він головою «Просвіти» [6, с. 15–16].

У передвоєнні роки В. Липинський чимало спілкувався з українською політичною еміграцією, яка не була однорідною за своїми поглядами й, на перший погляд, не піддавалася об'єднанню навколо боротьби за українську ідею. Однак прихильники ідеї незалежної Української держави спромоглися створити «Союз визволення України». М. Слабошпицький уважав ідеологом, конструктором і духовним батьком організації саме В. Липинського [11, с. 86]. У романі «Діти Яфета» автор написав: «Уже згодом, як таки задвигтять очікувана війна, запрацює «Союз визволення України», для якого задалегідь тобою писаний «Меморіал». Справу продовжить наступна праця – 1912 року вийде в Кракові книга «Z dziejów Ukrainy», присвячена пам'яті В. Антоновича, П. Свенціцького, Т. Рильського» [6, с. 13].

У період Першої світової війни В. Липинський не брав участі в роботі «Спілки визволення України». Він служив у військових підрозділах російської армії, брав участь у бойових діях (як-от поблизу Мазурських озер, де міцно застудився й захворів на сухоти), а згодом за станом здоров'я був переведений до Полтави в тилову частину. Військові навички, які стали в нагоді під час війни, він здобував після закінчення Київської гімназії в 31-му драгунському Ризькому полку в Кременці Волинської губернії [3, с. 21].

Цей період життя В. Липинського автор роману характеризує так: «Війна і царська армія відібрали роки життя та ненароджені книги, але як гримнула люднева революція сімнадцятого, то затряслася імперія і сипатися почала, як зі старої і занехаяної будівлі падає цеглина за цеглиною, пилюга й труха осідає, – настала пора рішучих дій» [6, с. 13].

Перша світова війна, а згодом і революційні події в Україні внесли корективи до державницьких поглядів майбутнього політика. Поштовхом до появи протиріч між представниками українського уряду та політиком стали події навколо українізованої ним військової частини в Полтаві. Генеральний секретаріат військових справ висловив йому недовіру як дворянинові, що привело до розчарування В. Липинського в українській революційній демократії. Він визначав її як недозрілу до державного будівництва [8, с. 1292].

Під час військово-політичних подій 1917 р. В. Липинський у своїх політичних поглядах починає щоразу більше тяжіти до монархічної форми правління, обмеженої демократичними інституціями. Така позиція політика ґрунтувалася на сприйнятті тогочасних суспільно-політичних подій, які межували з анархією та занепадом державницької ідеї, як таких, що потребують сильного державницького управління. На відміну від більшості своїх ровесників, які вивчали класику соціал-революційного та соціал-демократичного руху, він студіював історію України і прагнув протиставити «ідейним соблазнам» соціалізму та радикалізму національно-державницьку ідею [9]. Урешті, В. Липинський дійшов висновку, що «найвищими носіями державотворчих якостей є «войовники» (міліарні сили) й «продуценти» (економічні). Інтелігенції ж він відводив другорядно допоміжну роль – сил, що формують ідеї в суспільстві» [11, с. 78].

Слушно підмітив І. Корсак ставлення до В. Липинського керівників Української Народної Республіки та Гетьманату «Українська Держава»: «Доки на Липинського дивилися перші уенерівські урядовці крізь свої соціалістичні окуляри, доки міряли світобачення отим очкурком, що і його русалівські гектари, доти він нікому не був потрібний – покликали до живого діла лише з настанням гетьманства» [6, с. 27].

Будучи прибічником консервативної форми політичного режиму, В. Липинський у 1917 р. виступив одним з організаторів Української демократично-хліборобської партії (УДХП). Із перших місяців боротьби за українську незалежність політик позиціонував себе послідовним оборонцем державного суверенітету та прибічником збереження права власності на землю [3, с. 22].

До державницької роботи В. Липинського залучив давній знайомий Д. Дорошенко, запропонувавши йому кілька посад в уряді. Високо оцінюючи державницьку позицію колеги, вважав, що «його авторитет стояв так високо в усіх українських національних партіях узагалі, що ім'я В.К. Липинського незмінно фігурувало в усіх комбінаціях зложення нового складу кабінету міністрів як кандидата на пост міністра закордонних справ» [4, с. 151].

Реакцію на ці слова майбутнього міністра закордонних справ І. Корсак вкладає в помисли гетьмана П. Скоропадського: «Тиху посмішку з-під невеликих русих, майже білявих вус Павла Скоропадського викликали ці мовлені без лукавства слова. А посміхнувся гетьман з того, що коли однопартійці просували один одного, соціаліст-федераліст Дорошенко клопотався за «чужака» з Української хліборобсько-демократичної партії» [6, с. 30].

Отож В. Липинський пристав лише на пропозицію відстоювати інтереси Української держави на посаді посла в Австро-Угорщині, адже усвідомлював, що хвороба не дасть йому якісно виконувати обов'язки інших ключових посад. При цьому він уважав, що взяв на себе цей тягар, бо в такі непрості для української державності часи не мав права від нього відмовитися [10, с. 127]. Ці роздуми В. Липинського волинський письменник зафіксував такими словами: «А на півдорозі, хай ненароком навіть, кинути якусь справу він просто не міг. Згодився лишень, коли запропонували очолити посольство в Австро-Угорщині» [6, с. 31].

Уже в еміграції В. Липинський обґрунтовував ідею територіального патріотизму української нації. Політик уважав, що патріотизм має розвиватися через пробудження почуття солідарності та єдності всіх мешканців української землі незалежно від їх етнічного походження чи класової приналежності, віросповідання чи соціально-культурного рівня. І. Корсак, описуючи роздуми В. Липинського, занотував: «Не етнографічна маса, яко така, не тип, не характер, не мова, не окрема територія творять самі по собі, автоматично, націю, а творить націю якась активна група людей серед цієї етнографічної маси, група, що веде серед неї перед в розвитку об'єднуючих, організуючих, будуючих націю політичних вартостей» [6, с. 102–103]. Цей період життя політика можна вважати остаточним становленням державницько-політичних поглядів В. Липинського.

Зі сторінок роману І. Корсака «Діти Яфета» чітко вимальовується становлення В'ячеслава Липинського як політика, державного діяча, ідеолога монархічного руху. Перед читачем постає шляхетна, високоморальна, національно свідомо особистість. Авторіві вдалося створити цікавий за змістовим наповненням твір, який завдяки художнім можливостям історичного роману насичений не лише фактами, листами, а й роздумами, емоціями. Колега І. Корсака М. Слабошпицький слушно зауважив, що «Корсак виступає у своєму романі й у ролі археолога, який «розкопує» минуле, й реставратора, який із розрізнених уламків відновлює цілісну картину, і портретиста, який із промовистих подробиць відтворює людський і політичний характер свого героя» [11, с. 106].

Література:

1. Вільковський Е. Душею ту землю почути... *Літературна Україна*. 2014. 20 листопада.
2. В'ячеслав Липинський та його доба : у п'яти книгах / упоряд. Т. Осташко, Ю. Терещенко. Київ : Темпора, 2010–2017.
3. Дем'янюк О.Й. Формування державницьких поглядів В. Липинського. *Одинадцять читання пам'яті В. Липинського «Актуальні проблеми розвитку суспільства: історична спадщина, реалії та виклики ХХІ століття»*. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. С. 21–24.
4. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 : у 2-х т. Ужгород, 1930. Т. 2. 187 с.
5. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле (1901–1914 рр.). Київ : Темпора, 2007. 272 с.
6. Корсак І. Діти Яфета. Київ : Ярославів Вал, 2010. 219 с.
7. Кушнір В. 125 років від дня народження В. К. Липинського. *Календар знаменних і пам'ятних дат Волині*. Луцьк : Твердиня, 2006. С. 58–62.
8. Лисяк-Рудницький І. Липинський В'ячеслав. Енциклопедія українознавства : у 10 т. Львів, 1994. Т. 4. С. 1292–1293.
9. Осташко Т. В'ячеслав Липинський: жертвопринесення. *Тиждень*. 2016. 22 вересня.
10. Осташко Т. Суспільно-політична діяльність В'ячеслава Липинського на тлі його листування. *В. Липинський Повне зібрання творів, архів, студії, листування*. Київ, 2003. Т. 1. С. 119–152.
11. Слабошпицький М. «Я хочу, щоб була Україна...». Із кореня дужого. Путівцями героїв історичних романів Івана Корсака. Київ : Ярославів Вал, 2018. С. 78–109.
12. Lipinski W. Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów. Krakow, 1909.